

ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ”
ФАКУЛТЕТ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ
КАТЕДРА „ИКОНОМИЧЕСКИ НАУКИ”

МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА МЛАДЕЖКАТА
БЕЗРАБОТИЦА И ПОЛИТИКИ ЗА НЕЙНОТО
ПРЕОДОЛЯВАНЕ

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА
И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР ПО ИКОНОМИКА“ ПО НАУЧНА
СПЕЦИАЛНОСТ 05.02.01. „ПОЛИТИЧЕСКА ИКОНОМИЯ“

ДОКТОРАНТ:

Добринка Иванова Стоянова

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

доц. д-р Аксентия Замфирова

Пловдив, 2016 г.

Дисертационният труд е обсъден на заседание и насочен за защита с решение на Катедрения съвет на катедра „Икономически науки” към Факултета по икономически и социални науки на ПУ „Паисий Хилендарски” гр. Пловдив от .....2016 г.

Дисертационният труд е с общ обем 178 страници, от които въведение, три глави и заключение – 156 страници; използвана литература – 10 страници и приложения – 12 страници. В подкрепа на изложението са включени 6 таблици и 28 фигури. Библиографията включва 155 източника, от които 65 на български език, 75 източници на немски и английски език и 15 уеб източници.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 18.07.2016г. от 13 часа в 126 каб. на ПУ „Паисий Хилендарски” гр. Пловдив на открито заседание на Научното жури.

Материалите по защитата са на разположение в Библиотека на ПУ „Паисий Хилендарски” гр. Пловдив.

Авторът е редовен докторант в катедра „Икономически науки“ към Факултет по икономически и социални науки на ПУ „Паисий Хилендарски“.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	4
1.1. Актуалност на темата.....	4
1.2. Основна цел и задачи на изследването.....	5
1.3. Обект и предмет на изследването	6
1.4. Изследователска теза	6
1.5. Методология на изследването.....	6
1.6. Ограничения в обхвата на изследване.....	7
2. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	9
3. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	11
3.1. Първа глава. Теоретична рамка на макроикономическия анализ на безработицата	11
3.2. Втора глава. Младежката безработица – равнище, особености и последствия.....	17
3.3. Трета глава. Политики за преодоляване на младежката безработица.....	23
3.4. Заключение.....	28
4. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	29
5. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА И ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	30

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1.1. Актуалност на темата

Финансовата и икономическа криза от 2008 г., съчетани с неблагоприятната демографска тенденция към застаряване на населението, придават съществена важност на промяната в равнището на безработицата и в частност на младежката безработица. Тя е сериозен икономически и социален проблем, който е свързан с неизползване на ресурси в националното стопанство и с невъзможност значителна част от младото поколение да се социализира чрез участие в стопанския живот и в потреблението. Мащабите на младежката безработица в някои от страните на ЕС я превръщат в обект на задълбочени изследвания и анализи, защото нейният характер и нейните размери са ясен знак, че тя е сериозно предизвикателство за съвременното общество. Глобалните и национални промени в икономическата активност генерират структурни проблеми под формата на недостатъчен капацитет и готовност за адаптация, както пазарни неравновесия между търсенето и предлагането на пазара на труда. Решението на този проблем не може да се намери лесно, защото пазарът на труда се анализира самостоятелно, а безработицата и заетостта са неразривно свързани със социалната система, макроикономическата политика и образованието. Сериозността на последиците от младежката безработицата се проявяват на две равнища. От една страна, те оказват влияние върху общественото и икономическо развитие като цяло: непълно се използват производствените фактори, а недостатъчното производство намалява обема на БВП. Освен това задълбочават се и демографските проблеми, защото се стига до влошаване на възрастовата структура на населението, тъй като безработните младежи по-трудно и по-късно създават семейства и отглеждат деца, а някои от тях намират спасение в емиграцията. Последното означава, че се увеличава износът на държавни инвестиции в образование и обучения (в развитието на човешки капитал). В резултат на увеличаването на младежката безработица и на емиграцията, както и на намаляването на младежкото население се появяват сериозни проблеми при функционирането на осигурителната система, което има отношение към появата на макроикономически дисбаланси.

От друга страна, младежката безработица има последици и за отделния индивид - той е подложен на лични загуби, свързани със загуби на доход, социален статус и

професионално равнище. Всичко това налага по-доброто разбиране на младежката безработица и на свързаните с нея специфични проблеми, както и оценка на ефективността на приложените политики и мерки за преодоляването ѝ.

За значимостта на проблема младежка безработица свидетелства приоритетното ѝ място в редица съвременни изследвания, както и в политиката по заетостта на ЕС. Нещо повече – дори в актуалния инвестиционен план на ЕС (планът „Юнкер“) са предвидени мерки, насочени към намаляване на младежката безработица.

1.2. Основна цел и задачи на изследването

Основната изследователска цел е въз основа на макроикономически подходи и концепции, имащи отношение по проблема, да се изясни причинно-следствената обусловеност на младежката безработица, която поддържа нейното устойчиво високо равнище и на тази основа да се направи оценка на възможностите на провежданите политики на пазара на труда и да се формулират предложения за ограничаване на младежката безработица, респективно и на прилагането на по-ефективни политики в областта.

За постигането на така формулираната цел **основните задачи** в дисертационния труд се свеждат до:

1. Преглед и критичен анализ на основните теоретични концепции и на методологическия инструментариум за оценка на безработицата;
2. Макроикономически анализ на причините за младежката безработица;
3. Анализ на показателите за измерване на младежката безработица и използването им за оценка на състоянието и динамиката ѝ в ЕС и в България;
4. Анализ на последствията от младежката безработица и оценка на макроикономическото им значение;
5. Преглед, анализ и оценка на политиките за преодоляване на младежката безработица в България в контекста на европейската политика по въпроса в периода 2007-2013г.;
6. Формулиране на конкретни предложения за намаляване на младежката безработица и за подобряване на ефективността на прилаганите политики в областта.

1.3. Обект и предмет на изследването

Обект на настоящото изследване е безработицата при младежите във възрастовата граница 15-29 г. в България за периода 2007-2013 г. и нейната оценка спрямо средното ниво в ЕС, както и провежданата политика в областта в краткосрочен план.

Предмет на настоящия дисертационен труд са макроикономическите измерения на младежката безработица, макроикономическият подход за нейното изследване и макроикономическите политики за нейното преодоляване. Прави се опит младежката безработица да се представи като макроикономически агрегат, който участва във формирането на естествената норма на безработица. Така политиките на пазара на труда по отношение на младежката безработица могат да се съотнесат със стабилизационната макроикономическа политика.

1.4. Изследователска теза

При така очертаната актуалност на изследването, в дисертационния труд се отстоява следната **изследователска теза**: Младежката безработица е проблем, свързан с основни макроикономически дисбаланси. От една страна, тя има пряка връзка с колебанията на дохода, които имат основен принос за формирането на цикличния компонент на безработица при младежите. От друга страна младежката безработица е следствие от несъвпадението между потребностите на трудовите пазари и професионално-квалификационната характеристика на младежките трудови ресурси, както и от несъответствията между квалификации и компетентности, проявени на трудовите пазари. По този начин тя се превръща в съществен компонент на структурната безработица. Това дава основание младежката безработица да придобие значение и да се оценява като агрегат на макроикономическо равнище, който едновременно да се разглежда като резултат от промените в естественото равнище на безработица и като фактор за формирането му. Поради това за преодоляването на младежката безработица от особена важност е синергията между стабилизационната макроикономическа политика и публичните политики на трудовия пазар.

1.5. Методология на изследването

Поради особеностите на обекта на настоящата дисертация за постигане на посочената цел и кореспондиращите с нея задачи се използва интердисциплинарна **методология**.

В рамките на изследването са разгледани някои връзки между показатели, позволяващи както да се оценят факторите, които определят младежката безработица, така и да се изследват ефектите от младежката безработица върху икономическото и обществено развитие.

От гледна точка на предмета на дисертацията е използван комплексен подход за анализ на младежката безработица, а от гледна точка на изследователския подход- макроикономически анализ, чрез който се търси „тежестта“ на младежката безработица като агрегат на национално равнище.

В изследването са използвани: научни абстракции- дедукция и индукция; исторически, критичен и сравнителен анализ; математико-статистически методи. Дисертационният труд обхваща и набор от изследователски средства като литературен обзор, графично и схематично представяне на тенденции и характеристики, систематизиране на емпирични данни и прогностична оценка.

Дисертационният труд има ясно очертан изследователски фокус. Не се претендира нито за всеобхватност, нито за изчерпателност на изследване на младежката безработица, поради което се поставят следните **ограничения и допускания**.

1.6. Ограничения в обхвата на изследване

Ограниченията на изследването произтичат от няколко съображения.

На първо място, възрастово ограничение се налага, защото избраната възрастова група младежи дава по-ясна представа за реалната ситуация на младите хора относно техния трудов статус. Това се дължи на факта, че в групата 15-24 г. голяма част от младото население все още се намира в образователната система и все още не е направила първите си опити за трудова реализация. (т.е. те се намират извън пазара на труда/ те са икономически неактивни). До 29 г. младежите в повечето случаи са завършили образованието си и имат известен опит на пазара на труда.

На второ място, избраният времеви период се обосновава от желанието да се направи съпоставка на състоянието на младежката безработица преди и по време на икономическата криза. Избран е периодът 2007-2013г., защото включва равен брой

години преди и след кризата и защото през този период за втори път след 80-те год. на 20-ти век младежката безработица е проблем. От гледна точка на политиките времето ограничение позволява да се анализира резултатът от финансирането им през първия планов период на участие на България в ЕС. Следващите 2014 и 2015 г, макар че не са обект на анализа, са наблюдавани и включени в рамките на възприетата методология в приложение към дисертацията. Това позволява да се прецизира регресионният анализ и да се удължат статистическите редове, където е възможно.

На трето място, сравнението на стойностите на националните показатели за младежите със стойностите на средноевропейските показатели е наложено, за да се прецени дали състоянието на безработицата сред младите хора в България е проблем, който е получил адекватна оценка от гледна точка на европейските критерии за въздействие и финансиране.

На четвърто място, анализът на младежката безработица се разглежда само на макроикономическо ниво, т.е., регионалните отраслови различия са извън обхвата на дисертационното изследване.

На пето място, освен показателите, за които се поддържа и публикува налична официална информация, са изчислени и изследвани и всички други показатели за измерване на младежката безработица на равнище ЕС и България, които използва МОТ. Това се налага от необходимостта да се получи цялостна представа за положението на младежите на пазара на труда, а също така да се провери макроикономическия потенциал на тези показатели.

На шесто място, връзката между макроикономическата политика и публичната политика е изследвана само като възможност, тъй като в България и ЕС през разглеждания период няма условия за създаване на такава интегрирана политика. По-скоро е търсена теоретичната аргументация за необходимостта от съвместно прилагане на публичните политики на пазара на труда и стабилизационната макроикономическа политика.

На седмо място, от множеството мерки и схеми за ограничаване на младежката безработица, са изследвани само специализираните АППТ за младежи и са оценени чрез генерираните от тях ефекти.

2. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е с общ обем 178 страници, от които въведение, три глави и заключение – 156 страници; използвана литература – 10 страници и приложения – 12 страници. В подкрепа на изложението са включени 6 таблици и 28 фигури. Библиографията включва 155 източника, от които 65 на български език, 75 източници на немски и английски език и 15 уеб източници. В композиционно отношение дисертационният труд е организиран в следната структура:

ТИТУЛНА СТРАНИЦА

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

ПЪРВА ГЛАВА. Теоретична рамка на макроикономическия анализ на безработицата

1. Развитие на теоретичните концепции за безработицата

- 1.1. Безработицата като „*излишно население*“
- 1.2. Безработица като *неравновесна заетост* (доброволна безработица)
- 1.3. Безработицата като „*непълна*“ заетост (*принудителна безработица*)
- 1.4. Неокласически синтез (безработицата – *и доброволна, и принудителна*)

2. Развитие на макроикономическия инструментариум за изследване на безработицата и неговата приложимост в нейното регулиране

- 2.1. Равнище на безработица
  - 2.1.1. Оценка на равнището на безработица чрез производствения разрив
  - 2.1.2. Оценка на равнището на безработица чрез инфлацията
- 2.2. Ефективната работна заплата
- 2.3. Крива на Бевъридж (в рамките на теорията на напасването)

3. Младежката безработица и макроикономическия анализ

- 3.1. Хипотези
- 3.2. Видовете безработица в контекста на младежкия сегмент на работната сила
- 3.3. Младежката безработица и естествената норма на безработица

Основни изводи и заключения

ВТОРА ГЛАВА. Младежката безработица – равнище, особености и последствия

1. Проблемът „младежка безработица“ - измерване и оценка

- 1.1. Понятия и ограничения
- 1.2. Показатели за измерване и оценка на младежката безработица

2. Сравнителен анализ на равнищата на младежката безработица в България и в ЕС по комплекс показатели на Международната организация по труда

2.1. Развитие на младежката безработица в ЕС-28 по избрани показатели

2.2. Развитие на младежката безработица в България по съпоставими показатели

3. Факторен анализ на младежката безработица

3.1. Изследване на връзката на младежката безработица с икономическия растеж, измерен чрез темпа на БВП /младежката безработица като циклична безработица/

3.2. Изследване на връзката на младежката безработица с образованието, квалификацията и уменията /младежката безработица като структурна безработица/

3.3. Продължителност на младежката безработица /младежката безработица като застойна безработица/

3.4. Изследване на връзката на младежката безработица с други фактори

4. Последствия от младежката безработица

4.1. Последствия от младежката безработица в икономически аспект

4.2. Последствия от младежката безработица в демографски аспект

4.3. Последствия от младежката безработица за отделния индивид (в социален аспект)

Резултати и изводи

ТРЕТА ГЛАВА. Политики за преодоляване на младежката безработица

1. Пасивни политики (средство за измерване на текущата безработица)

2. Особенности при оценка на ефективността на АППТ- затруднения, възможности и подходи

3. Обзор на целите и целевите групи на основните специализирани политики за ограничаване на младежката безработица в рамките на ЕС и България

4. Изследване на ефективността на приложените специализирани АППТ за младежи в България

Изводи

Предложения за промяна и за подобрене на ефективността на провежданите политики и възможности за ограничаване на младежката безработица

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЖЕНИЯ

3. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

3.1. ПЪРВА ГЛАВА. Теоретична рамка на макроикономическия анализ на безработицата.

В първа глава в три последователни части се разглеждат следните проблеми:

1. Прави се аналитичен преглед и се систематизират исторически формираните се подходи към безработицата в общата икономическа теория;
2. Представя се инструментариумът за оценка на безработицата, създаден в рамките на макроикономическата теория на основата на неокласическия методологически подход;
3. На тази основа се търси теоретико- методологичен подход за изследване на младежкия сегмент в безработицата.

Първият параграф е посветен на развитието на теоретичните концепции за безработицата.

Проблемът за безработицата – като самостоятелен или като част от по-широкия проблем за заетостта - има постоянно присъствие в развитието на общата икономическа теория. Известно е, че за политикономическото знание той е системен проблем, а за икономикса – функционален. Исторически в рамките на икономическия анализ безработицата е разглеждана като излишно население, като доброволна, или като принудителна.

Въпреки че дисертационният труд се занимава с обекта на изследване в рамките на неокласическия анализ, в работата не е пренебрегнато и политикономическото интерпретиране на безработицата като процес на формиране на „излишно“ население. Това е така, защото съвременната младежка безработица е продължителна, застойна, и в някои европейски страни за едно поколение младежи се очертава тенденция тя да ги направи „излишни“ за пазара на труда и след младежката възраст.

В рамките на неокласическия анализ безработицата систематично безработицата е разглеждана в трудовете на А. Пигу („Теория на безработицата“ от 1933г.); Д. Хикс („Теория на работните заплати“ от 1932г.) и Д. М. Кейнс („Обща теория на заетостта, лихвата и парите“ от 1936г.).

Като поставя в центъра на вниманието заетостта и дохода на мястото на цените и парите, Кейнс обособява макроикономическите изследвания като част от неокласическия анализ, а

безработицата – като следствие от колебанията на дохода. В един или друг аспект по-нататък на това поле и в тази посока работят такива икономисти от последните десетилетия като М. Фридман, Е.Фелпс, Р.Лукас.

За изграждане на теоретичната рамка на дисертационното изследване значение имат следните обобщения на неокласическия анализ на безработицата:

Първо, интерпретацията ѝ като доброволна или като принудителна. Около това деление по-нататък във втора глава се фокусира факторният анализ на обекта на изследването на дисертацията., а в трета глава - подходът за оценка на политиките за преодоляване на младежката безработица.

Доброволната безработица е резултат от неравновесната заетост на трудовите пазари и се свързва с това, че реалната работна заплата се е установила над равновесната заплата. В крайна сметка тя е **личен избор**. Теорията разглежда намаляването на реалните работни заплати до тяхното равновесно равнище като средство за ограничаване на безработицата.. Принудителната безработица е резултат от неравновесието на дохода. Както знаем, Кейнс свързва равнището на безработица с промените в ефективното търсене на стоковите пазари, а не с изменението на работните заплатите. Колебанията на дохода, за него, се съпровождат от принудителна безработица. Като възможност за ограничаване на безработицата той препоръчва активна държавна намеса, която е свързана с провеждането на експанзионистична фискална политика за стабилизиране на ефективното търсене и елиминиране на високата безработица.

Второ, разглеждането на безработицата едновременно и като принудителна , и като доброволна /неокласическият синтез/. На тази основа по-нататък в дисертационния труд се интерпретират текущата и структурната безработица.

Първи опит да се направи такъв синтез може да се докаже в модела на Дж.Хикс , известен като **IS-LM анализ**, към който по-късно, под влиянието на трудове на Моделиани, се добавят и уравненията на търсенето и предлагането на пазара на труда. Така се изгражда обобщен неокласически модел. В него се запазва идеята за автоматично приспособяване на икономиката и постигане на пълна заетост и се показва „въздействието на пазара на труда върху паричния пазар, който на свой ред взаимодейства със стоковия пазар и

предизвиква обратна реакция на пазара на труда.”¹ Модилиани насочва анализа си към номиналната работна заплата, която, съгласно Кейнс, определя предлагането на труд, а не реалната - както е в класическата теория. Той приема номиналната работна заплата за непроменлива, а равновесната работна заплата за надвишаваща тази при пълна заетост. От това следва, че безработицата е постоянно явление за пазарната икономика.

И трето, установяването на момента, след който елементите на трудовия пазар / търсене на труд, предлагане на труд, работна заплата/ , заетостта и безработицата започват да се коментират с понятийния апарат на макроикономиката - като агрегирани количества. Това дава основания да се защитава тезата, че съществува момент, от който има основания да се агрегира и младежката безработица с всички произтичащи от тук възможности за използване на макроикономическите подходи при анализа и въздействието върху нея.

В дисертационния труд се защитава позицията, че това става след като равновесната заетост на трудовия пазар се предефинира в „пълна заетост”. От теоретична гледна точка наистина това е моментът, в който трудовият пазар придобива макроикономически характеристики: негови детерминанти стават равнището на реалната работна заплата /не реалната работна заплата/ и равнището на заетост.

Пазарът на труда, включен в механизма и структурата на националния пазар / като един от факторните му пазари/, окончателно пренася анализа на безработицата на макроикономическо равнище. Тук тя не е резултат от неравновесието на един факторен пазар, а е резултат от неравновесието на дохода в националната икономика.

По нататък макроикономическата теория постулира безработицата /непълната заетост/ като една от основните предпоставки на модела на краткосрочните икономически колебания, а огледалният ѝ образ – заетостта, разглежда като базова променлива на модела на дългосрочния икономически растеж.

Вторият параграф на дисертационния труд се занимава с развитието на макроикономическия инструментариум за изследване на безработицата и неговата

---

¹ Вж. Младенова, З., Неокласическата теория в края на ХХ-началото на ХХІ век (постижения, проблеми, перспективи), Стено, Варна, 2011, с.121.

приложимост в нейното регулиране. Вниманието е съсредоточено върху основните взаимодействия и зависимости между безработицата и дохода.

Преди всичко, разгледана е еволюцията в използването на методите и концепциите за измерване на безработицата. Използвани са показатели и величини в съответствие с методологията на изследване, която прилагат МОТ (Международна организация на труда), Евростат и НСИ (Национален статистически институт).

На следващо място, коментирана е базата за оценка на безработицата-**естествената норма на безработица**. Макар че като теоретична конструкция е ясно дефинирана променлива, по наше мнение като конкретен количествен показател те е условна и спорна величина. В теорията най-често се определя като „*дългосрочната норма на текущата и структурната безработица*”. Известната дискусия в американската икономическа литература през 70-те и 80-те години по въпроса е доказателство за трудностите при определяне на равнището на естествената безработица. Не е случайно, че то се търси както чрез емпирични измервания, така и чрез корелационни връзки с други макроикономически променливи / с потенциалния доход; с инфлацията/.

По-нататъшното съдържание на този параграф е свързано с тази двойственост.

От една страна, представени са накратко някои инструменти, разработени за анализ на тези корелационни връзки. Става дума за оценката на равнището на безработица чрез производствения разрыв (**закон на Оукън**), който е важен инструмент за определяне и анализ на макроикономическата политика. Включена е и оценката на равнището на безработица чрез инфлацията, като е използвана **съвременната крива на Филипс**, отчитаща ценовата инфлация, инфлационните очаквания, идеята за естественото равнище на безработица и шоковете в предлагането. Тя е изведена от краткосрочната крива на съвкупното предлагане, посредством закона на Оукън, чрез известни преформулирания. В рамките на новата кейнсианска теория, разработваща микроикономическите основи на кейнсианската макроикономика, е формулирана идеята за „**ефективната работна заплата**”, която също е намерила накратко място в изложението.

От друга страна, показани са и възможностите на това, което с известна условност можем да наречем „емпирични” подходи. Емпиричният подход свързва естествената безработица със същността и структурата на трудовия пазар като факторен пазар /свободно движение на работната сила; търсене и предлагане на работни места по

професии, отрасли и територии/, с исторически сложилата се организация на този пазар /институции, регулации, осигуреност при безработица/, както и с демографската структура на работната сила и нейната динамика.

Затова е разгледан моделът на Даймънд-Мортенсен-Писаридис (ДМП), който представлява анализ на пазара на труда с акцент върху равнището на безработица, броят на свободните работни места и процесът на формиране на заплатите. Негово ядро е теорията на напасването, обясняваща едновременното съществуване на безработни и на свободни работни места. Връзката между нормата на безработица и нормата на свободните работни места пък се представя графично от **кривата на Бевъридж**, която също е коментирана в изложението. Моделът на ДМП осигурява теоретично обяснение на тази крива и тя служи като индикатор за измерване на структурната безработица.

Третият параграф обосновава обвързването на предмета с обекта на изследване на дисертационния труд, разкривайки връзката между младежката безработица и макроикономическия анализ.

Младежката безработица става актуална – като предмет за обсъждане и като важна цел на публични политики - два пъти в историята на съществуване на макроикономическата теория: в края на 70-те и началото на 80-те години на миналия век и през предишното десетилетие. И в двата случая – на фона на проявление на значими макроикономически дисбаланси /кризите и инфлацията на 70-те години и последната световна финансова и икономическа криза/. Възниква въпросът: може ли да има причинно-следствена или корелационна връзка между тези събития?

Един от възможните начини да се изясни това е избраният в настоящето изследване подход - младежката безработица да се оцени макроикономически, с аналитичния апарат и инструментите на тази теория. Важно е например да се провери дали тя в по-голяма степен се влияе от колебанията на дохода от общата безработица.

Друг възможен подход за обяснението на актуалността на младежката безработица в условията на макроикономическо неравновесие е историческия – да се търсят социални, демографски, политически и други фактори, свързващи негативно реализацията на младите хора на пазара на труда с цикличната динамика.

Предварителното проучване на тези различни възможности е в основата на избрания предмет на дисертационното изследване, а обобщението на теорията и инструментариума на макроикономическия анализ на безработицата изграждат методологическата рамка на изследването на младежката безработица в периода 2007-2013 г /обекта на изследването/.

Младежката безработица е разгледана в контекста на видовете безработица – текуща, структурна, циклична, застойна. Потърсена е тежестта на младежката безработица при формирането на всеки един от видовете и е изказано предположение за влиянието ѝ върху естественото равнище на безработица.

При определени обстоятелства (увеличаване на дела на младите хора, които за първи път излизат на пазара на труда и са безработни) младите хора могат да станат основна причина за увеличаването на размера на текущата безработица.

Една от характерните особености на структурната безработица е, че възниква в следствие на несъответствието между необходимата квалификация и разполагаемите образователно-квалификационно равнище, компетентности и трудов опит. Това е и причината младежката безработица да има толкова голяма тежест при формирането на структурната безработица. Младежите са група на пазара на труда, отличаваща се с недостатъчен трудов опит и много често с липса на подходящи образователно-квалификационни характеристики.

Двете форми на безработица, формиращи естественото равнище на безработица, най-често са резултат от нарастващия дял на младежката безработица в тях, както и от пазарни несъвършенства, естествени процеси като движение на работна сила, демографски промени, технологичен прогрес, структурни промени в производството и др.

При цикличната безработица най-уязвимите групи са най-засегнати. Известно е, че социално уязвимите групи в безработицата са с различна идентичност, но сред тях с особена тежест са младите безработни.

Застойната безработица е резултат от продължителното оставане на работната сила в контингента на безработните. Тя засяга най-вече специфичните групи на пазара на труда, които се обособяват по етнически, по възрастов признак и др. По възрастов признак особено засегнати от застойната безработица са младежите. В повечето случаи причината за високия дял на трайно безработните младежи е породена от несъответствието между

придобитата квалификация на младежите и нуждите на пазара на труда т. е. до голяма степен застойната безработица при младежите е свързана със структурната безработица при тях. Поради тази причина може да се приеме, че продължителната безработица при младите е важен фактор за определяне на естественото равнище.

Може да се формулира хипотезата, че младежката безработица има съществен относителен дял в естествената норма на безработица и е един от факторите за намаляване на нейното равнище.

3.2. ВТОРА ГЛАВА. Младежката безработица – равнище, особености и последствия.

Тук е реализиран методическият подход за анализ и оценка на младежката безработица. Изследването се основава на комплексния подход към предмета – съчетание на количествен и качествен анализ; на микроикономическа и макроикономическа интерпретация на факторните зависимости; на принципа на взаимовръзка и зависимост между отделните елементи, които характеризират младежката безработица.

Акцент е поставен върху основните характеристики на младежката безработица и чрез анализ на статистически данни и показатели е изследвана промяната в структурата и в динамиката на младежката безработица в България и спрямо ЕС. Направена е оценка на факторите, влияещи върху равнището на младежката безработица и е оценена тяхната степен на важност. Резултатите от факторния анализ на младежката безработица потвърждават очакванията, че макроикономическият фактор (колебанията на дохода) има основен принос за цикличната безработица при младежите, но не и за структурната. Проверена е хипотезата, че структурната съставляваща на младежката безработица е много съществен компонент на естествената норма на безработица – и като относителен дял, и като специфика. Така е обосновано използването на макроикономическа политика в допълнение към публичните политики за намаляване на младежката безработица.

Анализирани са и последствията от младежката безработица, както и са отправени препоръки за адекватни на новите изисквания промени.

Първо, представени са понятията и ограниченията, свързани с младежката безработица, както и показателите за нейното измерване и оценка.

Изследването на участието на пазара на труда чрез показателите норма на заетост и норма на безработица ограничава възможностите за анализ на младежката безработица, защото

голяма част от младежите често се намират извън работна сила. По-важните причини за това са : оставането на младежите в образователната система и подготовката им за преминаване към следваща степен на образование; разминаванията в очакванията на младежите за намиране на работа и реално предлаганите работни места на пазара на труда; липсата на политика, която да привлече младежите на трудовия пазар и др. Това налага необходимостта младежката безработица да се изследва с всички налични показатели, показващи не само каква част от младежката работна сила не може да се реализира на пазара на труда (измерва се чрез показател Youth Unemployment Rate /YUER), но и дали безработицата е по-сериозен проблем при младежите или при възрастните (измерва се чрез показател Youth Adult Unemployment Ratio /YAUER); дали безработните младежи са значителна част от общата безработица (измерва се чрез показател Youth Total Unemployment Ratio /YTUER), а също и каква част от младежкото население е безработно (измерва се чрез показател Youth Population Unemployment Rate /YPUER).

Въз основа на наличната информация за част от показателите и на изчисляването на стойностите на тези, за които няма официални данни, е направен комплексен анализ на младежката безработица. Така са описани процесите и тенденциите в младежката безработица у нас и в ЕС през изследвания период; потърсени са причините за нейната устойчивост и нарастване, провокирани както от макроикономическата среда и политика, така и от редица други фактори.

Второ, направен е сравнителен анализ на равнищата на младежката безработица в България и в ЕС по комплекс показатели на МОТ.

Получените резултати от сравнителния анализ на младежката безработица в България с нейната средна стойност за ЕС и с тази в Германия за периода 2007-2013г., показват, че позицията на пазара на труда на младежите категорично е по-лоша от тази на останалата част от безработните. Безработицата сред младите е проблем и тя трябва да има приоритетно значение в политиките, провеждани на пазара на труда.

Трето, извършен е факторен анализ на младежката безработица.

Теоретичната рамка на макроикономическия анализ на безработицата предопределя обяснението ѝ в контекста на динамиката на дохода от една страна, и във връзка с пазара на труда от друга страна. Затова и факторният анализ на младежката безработица се прави

чрез изследване на връзката ѝ с колебанията на икономическия растеж и чрез приноса ѝ за формиране на структурна безработица. Направен е опит и за определяне на размера на младежката безработица в естествената норма на безработица.

Макроикономическият анализ доказва, че между промените в равнището на безработица и темпа на растеж съществува определена връзка. Разглежданият в дисертационния труд проблем провокира интереса да се интерпретира „законът на Оукън“ и в по-друг ракурс. В този смисъл се прави опит освен стандартната зависимост между темпа на безработица и темпа на растеж, да се потърси и коментира зависимостта между промените в младежката безработица и промените в равнището на дохода.

Връзката между икономическия растеж и промените в нормата на младежката безработица в България се изследва и чрез метода на регресионния анализ. Той показва, че младежката безработица се повлиява в по-голяма степен и по-силно от промените в темпа на икономически растеж, отколкото се повлиява общата безработица. Следователно *при младежката безработица цикличната безработица е по-висока, отколкото е при общата т.е. получава се така, че работодателите съкращават по-рано младежите, а може би младите работят най-вече на гъвкави работни места.*

Младежите като част от трудовите ресурси се превръщат в недостатъчно и непълноценно използван производствен фактор. В този смисъл те имат забележим и значим принос във формирането на дефлационния разрив.

През разглеждания период икономическият растеж е много слаб и нестабилен, а това не е предпоставка за създаване на нови работни места и стимулиране на заетостта. Младежката и общата безработица е възможно да намалее само, ако растежът е стабилен и то това е възможно с известно забавяне, тъй като има определен времеви лаг между темпа на растеж на БВП и неговото въздействие върху заетостта и безработицата.

Получените резултати от регресионния анализ сочат, че 78% от измененията в равнището на младежката безработица се дължат на промяната в равнището на дохода, а 22% се дължат на други фактори, които както знаем, икономическата теория свързва с формирането на структурната безработица. Докато при общата безработица 27% от измененията ѝ се дължат на други фактори.

Структурната безработица е разгледана в два аспекта - от една страна като несъответствие между квалификация и компетентност (квалификацията е специален набор от знания и

умения за дадена професия, докато компетентността показва дали реално се владее тази професия, както и дали придобитите знания могат да се приложат) и от друга страна като несъответствие между търсените и предлаганите квалификации на пазара на труда

В икономиката на труда структурната безработица най-добре се изследва чрез синтезиращия показател „**пригодност за заетост**“. В изследването е възприето под пригодност за заетост на младежите да се разбира съчетание от качества и умения, които позволяват на младите хора самостоятелно да се реализират на пазара на труда и да постигнат устойчива заетост и в условията на променлива конюнктура. На макроравнище факторите, определящи пригодността за заетост са свързани с: подобряване на съответствието между образованието от една страна и нуждите на пазара на труда и изискванията на работните места от друга страна; намаляването на дела на напусналите преждевременно образователната система младежи; подобряване на достъпа до образование. По-високата степен на придобитото образование и по-високото му качество са фактори за повишаване на пригодността за заетост и съответно за намаляване на младежката безработица и най-вече на структурния ѝ компонент. Най-голям е дялът на безработните младежи с основно и по-ниско образование. Той е четири пъти по-голям от този на безработните висшисти.

В макроикономическия анализ добра възможност за представяне на структурните характеристики на младежката безработица може да даде кривата на Бевъридж, която в стандартното си разбиране отразява връзката между коефициента на безработица и коефициента на свободните работни места. За целите на изследването са използвани малко по-различни показатели, като вместо коефициент на безработица е използван коефициентът на младежка безработица (15-29 г.). На базата на това допускане с кривата на Бевъридж е изследвана връзката между коефициента на младежка безработица и коефициента на свободни работни места за периода 2008-2013 г.

Кривата на Бевъридж за измерване на структурната безработица при младежите и на общата структурна безработица следват еднаква посока на развитие., но младежката е по-надясно, от което би могло да се направи изводът, че напасването на работните места на трудовите пазари за младежите, е по-затруднено. Обяснение за позицията на кривата може да бъде и това, че коефициентът на свободните работни места е относително постоянен и

въпреки увеличаващия се дял на безработните (особено младежи) през периода, тези места остават незаети поради ненужна или недостатъчна квалификация.

Изследвана е и *продължителността* на младежката безработица. Тя е важен фактор за определяне на естественото равнище на безработица, а в случаите, в които се превърне в дългосрочна, тя става и една от основните пречки за растежа.

Попадането на младежите в групата на дългосрочно безработните ги застрашава от загубата на трудови навици, квалификация, желание за работа, а също така и от невъзможността да си намерят работа. Често пъти работодателите възприемат дългите периоди на безработица сред младежите като сигнал затова, че те са с ниска производителност, поради което получават и по-лоши предложения за работа- най-често за нискоквалифицирана длъжност. Всички тези фактори водят до създаването на застойната безработица сред младежите. Тя може да се превърне в сериозен проблем по отношение на финансовото състояние на безработните млади хора и произтичащите от това психическо и социално напрежение.

Младежката безработица като *застойна безработица* до голяма степен е свързана със структурната безработица при младежите. В повечето случаи причината за високия дял на трайно безработните младежи в работната сила за същата възраст са породени от несъответствието между придобитата квалификация на младежите и нуждите на пазара на труда.

Нарастващият дял на продължително безработните младежи е фактор, който ги излага на голям риск от социално изключване, тъй като в повечето случаи те дори нямат право на обезщетения за безработица. Това често ги подтиква да се чувстват неравностойни и е причина за попадането им в групата на обезкуражените лица. А обезкуражените лица са част от икономически неактивното население, от което следва, че увеличаването на броя на младежите, попадащи в тази група, в следствие на продължителна безработица и загубата на вяра за намиране на работа, „изкуствено“ намалява равнищата на младежка безработица и така тя се подценява.

Четвърто, *представена е връзката на младежката безработица и с други фактори като демографските процеси, промяна в структурата и качеството на работните места, социалният произход и нереалистичните очаквания.*

По отношение на влиянието на *демографските процеси* върху младежката безработица е установена тенденция за намаляване на младежкото население, последвано от понижение както на количеството, така и на качеството на младежката работната сила, съчетани с висока и постоянно увеличаваща се младежка безработица. Това е свързано с нарастване на относителния дял на младежите-емигранти- те са около 30% от общата емиграция. Като основен проблем в България се наблюдават безработните младежи в подгрупата 15-19г. Те са по-неконкурентноспособни в сравнение с останалите две възрастови подгрупи на младежите и са обхванати в най-малка степен от специализираните политики на пазара на труда. Една от важните причини за това, че във възрастовата група 25-29г.има най-ниски равнища на безработица е , че емигрантският поток в тази група е най-голям.

Разгледана е и *промяната в структурата и качеството на работните места* като фактор, оказващ съществено влияние върху структурния компонент на младежката безработица. Особено у нас тези промени се изразяват в: несигурна временна работа; деиндустриализацията; автоматизацията на трудовия процес; съкращаване на живота на професиите, както и индивидуализацията на работните места.

Социалният произход и нереалистичните очаквания на младежите също се отразяват върху младежката безработица. Ако младежите произхождат от семейства на безработни и бедни родители, „рискът“ от безработица за тях е много по-голям. Ако съществуват разминавания между очакваните от младежите предложения за работа и реалната ситуация на пазара на труда, младежите остават по-продължително извън трудовия пазар..

И нето, представени са *последствията от младежката безработица. Те са проследени в икономически, демографски и социален аспект.*

Макроикономическите измерения на младежката безработица върху *развитието на икономиката* е свързано с невъзможността от пълноценно използване на производствените фактори; със съкратено потребление и спестявания; с възпрепятстване на инвестиционната активност. В дългосрочен план това означава подкопаване на възможностите за икономически растеж.

Младежката безработица натоварва и държавния бюджет поради липсата на вноски-социални и данъци в държавния бюджет от младежите, тъй като при тях липсват доходи и

поради трансферните плащания, които държавата извършва към младежите като обезщетения за безработица.

Последствията от младежката безработица върху *демографското развитие* са разгледани в две направления.

От една страна, младежката безработица има като последствие промяна в структурата и числеността на населението. Чрез нея се създава несигурност сред младите хора и те често напускат страната ни, с което се влошава възрастовата структура, намалява броят на жените във фертилна възраст, а също и се ограничават трудовите ресурси на страната.

От друга страна, младежката безработица допринася за увеличаването на средната възраст за създаване на семейство и отглеждане и раждане на деца, както и увеличаване на средната възраст на младежите, в която те напускат домовете на родителите си. Като последната дава яснота за прехода на младежите към независимост.

Разгледани са и последствията на младежката безработица върху *отделния индивид*. Тя засяга цялостното развитие на младежите- икономическият и социалният им живот, както и тяхното здравословно състояние.

3.3. ТРЕТА ГЛАВА. Политики за преодоляване на младежката безработица.

В **трета глава** на анализ и оценка са подложени провежданите политики за ограничаване на младежката безработица на европейско равнище и в България.

Теоретичното изследване на безработицата, както и комплексния анализ на младежката безработица у нас логично ни довеждат до извода, че намаляването на младежката безработица трябва да се търси чрез съчетаване на макроикономически политики с публични политики.

Макроикономическата политика както вече стана ясно, е свързана с причините за безработицата при младежите – макроикономическата среда и колебанията на дохода. Тя е насочена към създаване на стимули за растеж и към бизнеса и образованите младежи.

Публичните политики на пазара на труда се занимават с целевите групи безработни. Те са насочени към нискоквалифицираните младежи и чрез тях се дава възможност на самите индивиди да се справят с безработицата (чрез повишаване на пригодността им за заетост).

През изследвания период възможностите на стабилизационната макроикономическа политика да влияе на безработицата са ограничени, защото в рамките на ЕС липсва обща

фискална политика², а в България паричният съвет също е наложил рестрикции в това отношение.

Антикризисната политика на ЕС се реализира с възможностите и ограниченията на експанзивната парична политика, свързана предимно с количествени улеснения. Като част от икономическия и паричен съюз всички страни членки заедно с Европейската централна банка (ЕЦБ) и ЕК от началото на кризата работят координирано за възстановяване на финансовата стабилност чрез подпомагане на банките и чрез достъпни кредити. Инструментите на паричната политика обаче нямат пряка връзка с ограничаване на младежката безработица. Това налага акцентът в дисертационния труд да се постави върху изследването на въздействието на публичните политики върху младежката безработица. Значителният ѝ дял и признаването ѝ за проблем на високо политическо равнище създава необходимост от справяне с това явление както на национално ниво, така и в рамките на общността. Поради тази причина България и ЕС, и по-точно техните компетентни органи насочват вниманието си към прилагането на целенасочена публична политика на пазара на труда за стимулиране на младежката заетост.

Провеждането на публичната политика и по-точно на политиката по заетостта е отговорност най-вече на самите държави членки на ЕС. Ролята на Съюза е да координира, наблюдава и да подпомага финансирането на националните политики в областта. Държавите членки на ЕС формулират общи цели за политиката по заетостта, които се адаптират и превръщат в национални цели и които решават конкретни национални проблеми. Координирането на усилията за постигане на по-добри резултати по отношението на заетостта е свързано със създаването на Европейската стратегия по

---

²През новия програмен период проблемът за безработицата, включително и за младежката безработица, се коментира в контекста на политиката за стимулиране на инвестициите в частния сектор, чиято цел е да подпомогне разкриването на нови работни места. Това създава възможност да се комбинират политиките на пазара на труда с инвестиционните възможности на т. нар. **План „Юнкер“**, който е обявен от ЕК през ноември 2014г. и който представлява „План за инвестиции на Европа“. В България той все още е в процес на организация. Целта му е мобилизиране на наличните ресурси за генериране на допълнителни частни инвестиции, стимулиращи икономическия растеж и подпомагащи създаването на нови работни места.

За да има възможно по-голям ефект върху безработицата, планът „Юнкер“ е необходимо да подпомогне частните инвеститори, които са насочени към разкриване на нови или разширяване на съществуващи производства, особено в страни членки с по-висока безработица.

заетостта от 1997г. Целта е да се създадат повече и по-качествени работни места. Тази стратегия вече е част от десетгодишната стратегия за работни места и интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж „Европа 2020“.

Придържането на националните правителства към европейските изисквания на политиките за пазара на труда непосредствено е свързано със следването на критериите на европейското финансиране. **Финансирането на ЕС и неговата организация внасят ред и субординация в националните усилия по въпроса със заетостта.**

Голяма част от публичните политики са ориентирани към дългосрочната динамика на младежката безработица или към намаляване на структурната безработица.

В главата са анализирани особеностите и тенденциите на отделните публични политики на пазара на труда на базата на направен преглед на изследванията на редица утвърдени български и чуждестранни автори, на национални и европейски статистически данни и документи. Като акцентът е поставен върху активните политики на пазара на труда.

Направен е обзор на целите и целевите групи на основните специализирани политики за ограничаване на младежката безработица в рамките на ЕС и България. Въз основа на него е установено, че активните политики на пазара на труда предлагат на безработните младежи временна заетост, с което се цели да се запазят или повишат техните трудови способности и да се улесни прехода им от образование към заетост. По-голямата част от мерките имат за цел повишаване на качеството на човешкия капитал; увеличаване на пригодността за заетост и подобряване на съвпадението между търсените и предлаганите умения и квалификации на пазара на труда. Резултатът е намаляване на структурната безработица. Участието на младежите в програмите се разглежда като възможност за последваща заетост.

Приложен е също така и подход за оценка на ефективността на АППТ за стимулиране на младежката заетост. Тази оценка е извършена на няколко етапа: на първо място, са анализирани разходите по специализираните АППТ; на второ място, е оценен обхвата на специализираните политики, което е свързано с анализ на броя на включените младежи в тях ; и на трето място, са оценени ползите от проведените специализирани политики, като са измерени резултатите на политиките по отношение на равнището на младежката безработица.

Въз основа на получените резултати са предложени конкретни мерки и възможни решения за подобряване на действието на тези политики.

Анализът на политиките за преодоляване на младежката безработица през разглеждания период, може да се резюмира така:

- Придържането на правителството към европейските изисквания на политиките за пазара на труда предопределя възможностите и спецификите на политиката му към младежката безработица през изследвания период. **Финансирането от ЕС и неговата организация внасят ред и субординация в националните усилия по въпроса със заетостта;**
- **АППТ през разглеждания период са ориентирани към дългосрочната динамика на младежката безработица.** Повечето от тях имат за цел повишаване на качеството на човешкия капитал; увеличаване на пригодността за заетост и подобряване на съвпадението между търсените и предлаганите умения и квалификации на пазара на труда или с други думи **те са насочени към намаляване на структурната безработица.;**
- **Незначително е участието на младите безработни в пасивните политики.** В повечето случаи младежите не отговарят на нормативните условия за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица;
- От направените сравнения на специализираните АППТ за младежи и АППТ общо за всички целеви групи става ясно, че **младежката безработица не е приоритет на провежданата АППТ през разглеждания период.** Средните разходи за периода 2007-2013г. за специализирани политики за младежи са едва 0,02 % от БВП, докато разходите общо за АППТ са 0,16% от БВП;
- **Средствата, които държавата изразходва за подпомагане и реинтеграция на пазара на труда на безработните младежи са на много ниско равнище.** Тази тенденция се засилва особено в периода на криза, когато необходимостта на младежите от включване в някоя от специализираните програми и мерки на АППТ е най-голяма. Един такъв ограничен финансов ресурс, насочен към мерки и схеми за младежи трудно би оказал влияние в национален мащаб.;

- **Ниското равнище на разходите обяснява незначителния обхват на специализираните АППТ и ограничения дял на участващите безработни младежи.** Над 90% от всички безработни младежи не са включени в специализирани АППТ, което е сериозен проблем.;
- **Тенденцията, която се забелязва е , че едва към края на периода започват да се увеличават и разходите и обхватът на специализираните АППТ,** предназначени за младежи.;
- **Най-ефективната мярка от приложените за периода АППТ по отношение на младежите е Насърчаване на работодателите да наемат безработни младежи до 29 г. възраст (чл. 36, ал. 1 от ЗНЗ).** Тя обхваща най-много безработни младежи и постига това с най-ниски разходи на безработен младеж.;
- **Най-неефективната мярка от специализираните АППТ за младежи през разглеждания период е Програма за повишаване на пригодността за заетост на младежи.** Освен, че е скъпоструваща, тя е и неефективна по отношение на ограничения си обхват.;
- **Интегрирането на стабилизационна макроикономическа политика с публични политики на пазара на труда** и постигането на тази основа на синергичен ефект през изследвания период в България не е налице поради липсата на целеполагане-правителствената политика на пазара на труда е обвързана с усвояването на еврофондовете, а не с фискалната политика.

След цялостния анализ на резултатите от направените изследвания по проблема; на целите и целевите групи на специализираните политики на АППТ; на размерът на разходите и обхватът на специализираните АППТ, се стига до извода, че въпреки всички позитивни страни на тези политики и необходимостта от прилагането им, те са недостатъчно условие за справяне с проблема младежка безработица. Следователно решението на проблема трябва да се търси и в други по-ефективни средства като повишаване на икономическия растеж и създаването на нови работни места; подобряване на качеството на образованието и др.

3.4. Заключение

Темата на дисертационния труд е особено актуална през последните години и най-вече в резултат на задълбочаващите се икономически и социални проблеми в следствие на финансовата криза от 2008 год. Това се дължи на факта, че кризата засяга с най-голяма сила специфичните групи на пазара на труда като младежите и така те се превръщат в една от най-уязвимите групи, при които безработицата достига безпрецедентни размери.

Като основа за разбирането на състоянието на младежката безработица и причините за появата ѝ, както и последициите от нея, служат основните теоретични концепции по отношение на формирането на безработицата като проблем на националния пазар, както и по отношение на развитието на макроикономическия инструментариум за оценка на безработицата.

В икономическата теория са формулирани определени закономерности и емпирични доказателства за връзката на безработицата с други променливи като БВП, равнище на инфлация и свободни работни места. Това служи за отправна точка в изследването на факторите, отговорни за появата на младежката безработица, като в условията на криза стойностите на безработицата е възможно да надхвърлят тези в обосноващите количествени зависимости.

Получените резултати, като теоретични аргументи и емпирични доказателства, позволиха да се изпълнят заложената основна цел и кореспондиращите с нея задачи и да се потвърди изследователската теза, че младежката безработица е сериозен проблем за икономиката, водещ до големи макроикономически дисбаланси и че причините за нея следва да се търсят, от една страна, в намаляването на равнището и динамиката на икономическата активност и, от друга страна, в несъвпадението между потребностите на трудовите пазари и професионално-квалификационната характеристика на младежките трудови ресурси или в нарастването на естествената норма на безработица, дължащо се на увеличаването на структурната безработица при младежите.

Основният извод, който следва от анализа и оценката на младежката безработица и свързаните с нея политики е, че за намаляването на младежката безработица е необходимо от една страна да се създадат условия за **стимулиране на икономическия растеж**, а от друга да се подобри качеството на образованието и пригодността за заетост на младежите, което непосредствено е свързано с **възстановяването на съответствието между**

придобитото образование и нуждите на пазара на труда, включително и на изискванията на работните места. Като последното налага провеждането на **реформи** във всички образователни степени.

С цел повишаване на ефективността на прилаганите политики за намаляване на младежката безработица, от една страна, се налага промяна в пасивните политики и прилагане на такива, които са обвързани с изплащания на помощи на младежите за определен период от време след тяхната първа регистрация в дирекция „Бюро по труда“. Налага се извършването и на промени по отношение на специализираните АППТ за младежи, които промени се съдържат в следното: прилагане само на специализирани политики, в които младежите са единствената целева група; въвеждането на специализиран инструментариум за последваща оценка на ефектите от проведените специализирани политики върху младите хора, участвали в тях; прилагане на инструментариум за предварителна оценка на ефектите на тези мерки; интегрирано използване на специализираните АППТ със свързани политики като образователната и финансиране само на онези програми, водещи до увеличаване на производителността на труда и до преодоляване на дисбалансите между търсените компетенции и предлаганите работни места.

Въпреки всички позитивни страни на тези политики и необходимостта от прилагането им, те са недостатъчно условие за справяне с младежката безработица. Следователно решението на проблема трябва да се търси и в други по-ефективни средства като създаването на условия за интегриране на стабилизационна макроикономическа политика с публичните политики и постигането на синергичен ефект; повишаването на икономическия растеж и създаването на нови работни места; подобряване на качеството на образованието и др.

4. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- Направен е опит за обвързване на младежката безработица с макроикономическия инструментариум. Особен момент е, че тя се разглежда освен като следствие от динамиката на растежа, също и като проблем на естественото равнище на безработица. Това дава теоретично основание политиката за преодоляване на

младежката безработица да се разглежда като дългосрочна и да се обосновава нейното институционализиране.

- Комплексно е оценена младежката безработица в България за периода 2007-2013 г., в това число нейната структура, динамика, съотносителност с европейското равнище, като са приложени широк набор от показатели, част от които не са използвани в традиционния инструментариум за оценка. Систематизирани са причините, най-вече въздействието на макроикономическите показатели върху изменението на безработицата сред младежите, както и са проследени нейните ефекти върху икономическото и демографското развитие в България на основата на богат статистически материал и данни от реализирани проучвания в изследваната област.
- Анализирани са съдържанието и целите на политиките за намаляване на младежката безработица в периода 2007-2013 г., както е оценена и ефективността на специализираните АППТ за младежи. Анализът включва данни от стратегии, програми, мерки и инициативи от националната и европейска политика и по време съвпада с плановия период за финансиране от ЕС. В този смисъл той има значение и за осмисляне на резултатите от финансирането ни по европейските програми в сегмента „младежка безработица“.
- Теоретично е аргументирано съвместното прилагане на стабилизационна макроикономическа политика и публични политики на пазара на труда като най-важното условие за ефективността на младежките политики срещу безработицата. Научноприложно са формулирани конкретни предложения и препоръки за ограничаване на младежката безработица и за повишаване на ефективността на провежданите политики в България.

5. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА И ПРОБЛЕМАТИКАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Стоянова, Д. Европейска трудова миграция-заплаха или възможност за пазара на труда. Сборник с доклади от юбилейна научно-практическа конференция с международно участие “Времена на несигурност и рискове: възможности и перспективи за развитие“, УИ “Паисий Хилендарски” ,с.236-244, 2014.

2.Стоянова, Д. Дуалното образование и младежката безработица: сравнителен анализ на Германия и България. Сборник с доклади от международна научна конференция „Икономиката в променящия се свят: национални, регионални и глобални измерения“, ИУ-Варна, том 3,с. 110-117, 2015.

3.Стоянова, Д. Трудова интеграция на младите хора в България и ЕС, *Fundamental Sciences and Applications, Journal of the Technical University-Sofia*, Vol. 21, p. 283-287, 2015.

4.Stoyanova, D. Reducing the length of working hours as a means of reducing youth unemployment, *Trakia Journal of Sciences*, Vol. 13, Suppl. 1, pp 191-195, 2015.